

мые и специально подготовленные ликвидаторы, так как это принято практически во всем мире.

Таким образом, отсутствие детальной регламентации действий ликвидационных комиссий в проекте нельзя расценивать, как его недостаток, поскольку такого рода процедура ликвидации юридического лица должна содержаться не в Гражданском кодексе, а в специальном законе, устанавливающем порядок осуществления процедуры банкротства.

Не менее прогрессивными являются положения п. 1 ст. 88 относительно права кредитора требовать от прекращаемого юридического лица досрочного исполнения обязательства. Тем не менее, хотелось бы более надежно защитить права кредитора включением в этот пункт упоминания об обязательности согласования с кредитором кандидатуры правопреемника должника, распространив на эту процедуру общие правила института перевода долга.

С общей направленностью проекта на утверждение принципов гражданского общества в какой – то мере диссонируют положения ст. 92 относительно установления очередности погашения требований кредиторов. Вызывает некоторое недоумение попытка наследовать практику предоставления привилегированного положения бюджету и небюджетным фондам при удовлетворении требований кредиторов. Необходимо отметить, что от такой практики повсеместно отказываются даже страны, одновременно с Украиной начавшие рыночные преобразования, например, в России. Их закон о несостоятельности (банкротстве) уравнивает государство с прочими кредиторами, не предоставляя никому из них приоритетов в удовлетворении заявленных требований. Поэтому в новом Гражданском кодексе Украины представлялось бы оправданным совмещение исполнения обязательств перед бюджетом и перед прочими кредиторами в одной очереди – четвертой. Кроме того, оправданным было бы удовлетворение требований кредиторов в части пени и штрафов в пятую, то есть последнюю, очередь.

Новый Гражданский кодекс основывается на том, что именно выгода индивида, а не приказ или угроза взыскания управленческого характера, должна стать движущим фактором развития экономики. Расширение принципа диспозитивности, являющееся одним из основных принципов проекта, призвано раскрепостить поведение людей, стимулировать их инициативу в установлении гражданско-правовых отношений. И чем быстрее будет принят новый Гражданский кодекс на основе принципов, заложенных в проекте, подготовленном рабочей группой Кабинета Министров Украины, тем дальше мы продвинемся в наших экономических преобразованиях и тем быстрее будет преодолен этап кризисного реформирования хозяйства нашей страны.

О.В.Архипова

ДО ПРОБЛЕМ ЛІКВІДАЦІЇ ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ

За роки незалежності в Україні утворено єдине правове поле, в рамках якого врегульовано створення, діяльність та, зокрема, ліквідацію юридичних осіб різних видів. Єдина логічна послідовність його складо-

вих – окремих нормативних актів, вимагає, принаймні, щоб вони не суперечили один одному. Проте, самого розуміння цього не достатньо, щоб запобігти непорозумінням, що виникають внаслідок недостатньо скоординованої правотворчої діяльності. На них треба вчасно вказувати, піддаючи аналізу, що дозволить мінімізувати негативні наслідки.

Одним з таких непорозумінь у процесі припинення юридичної особи є неузгодженість нормативних актів, що регулюють ліквідацію суб'єктів підприємницької діяльності юридичних осіб (далі юридичних осіб) й скасування їх державної реєстрації. Існують загальні умови здійснення підприємницької діяльності, до яких в першу чергу відносять державну реєстрацію, перереєстрацію, а також порядок скасування державної реєстрації. Це пояснюється тим, що державне регулювання підприємництва необхідне в силу суперечливих ознак самого бізнесу [1, с.51].

Ліквідація юридичної особи – це форма припинення її діяльності без переходу прав та обов'язків в порядку правонаступництва до інших осіб. Вона може відбуватися за рішенням власника (уповноваженого ним органу) або за рішенням відповідного суду. Саме під час примусової ліквідації виникає багато ускладнень. Підстави примусової ліквідації визначаються нормативними актами, що регулюють діяльність окремих організаційних форм юридичних осіб.

Державна реєстрація є кінцевим етапом створення юридичної особи, на якому орган державної реєстрації перевіряє дотримання умов, які необхідні для створення нового суб'єкта права й приймає рішення про визнання його юридичною особою. Тільки після цього дані про юридичну особу вносяться до Реєстру суб'єктів підприємницької діяльності та Єдиного державного реєстру підприємств й організацій України. Але якщо при реєстрації проблем на практиці майже не виникає, то існування інституту скасування державної реєстрації юридичних осіб на підставі рішення суду та його співвідношення з ліквідацією юридичної особи викликають питання.

За раніше діючим Положенням про державну реєстрацію суб'єктів підприємницької діяльності 1994 року (Далі – Положення 1994 року) скасування державної реєстрації було підставою для проведення заходів щодо ліквідації юридичної особи [2]. Це не можна було нічим пояснити. Суб'єкт підприємницької діяльності набував статусу юридичної особи з моменту його реєстрації, тому скасування реєстрації повинно було тягнути позбавлення цього статусу, тому що державна реєстрація є обов'язковою ознакою підприємця – юридичної особи. І хоч положення містило в собі норму, що статусу юридичної особи суб'єкт підприємницької діяльності позбавлявся після прийняття всіх заходів по ліквідації, це тягло за собою цілу низку питань, що не були вирішені. Проте майновий комплекс існував, були кредитори та боржники і вирішення спірних питань з особою, що не мала вже насправді статусу суб'єкта права, було неможливим. Крім того, обсяг цивільної правоздатності цього утворення викликав багато питань.

Положенням 1994 р. було встановлено, що скасування державної реєстрації виступало підставою для вжиття заходів щодо ліквідації юридичної особи й припинення підприємницької діяльності.

В огляду на це цього автори зазначали: «Скасування рішення про державну реєстрацію – це не ліквідація юридичної особи, а тільки підстава проведення заходів по ліквідації. Але хто повинен приймати рішення про ліквідацію підприємства й які заходи повинні вживатися, законодавство відповіді не дає. На нашу думку, таке поняття як скасування рішення про державну реєстрацію, повинно бути виключене. Достатньо існування примусової ліквідації юридичної особи за рішенням арбітражного суду.» [3, с.78].

25 травня 1998 р. Постановою Кабінету Міністрів України було затверджено нове Положення про державну реєстрацію суб'єктів підприємницької діяльності (Далі – Положення). Слід відмітити, що це Положення внесло суттєві зміни до порядку скасування державної реєстрації юридичної особи, в порівнянні з тим, що існував згідно з Положенням 1994 року [4].

По-перше, суттєво розширились підстави, які дозволяють арбітражному суду виносити рішення, на підставі, якого скасовується державна реєстрація.

По-друге, і це, на наш погляд, видається дуже важливим, що згідно з п. 34 Положення скасування державної реєстрації юридичної особи здійснюється органом державної реєстрації після проведення ліквідаційної комісією заходів щодо ліквідації юридичної особи і подання до органу державної реєстрації визначених документів.

По-третє, скасування державної реєстрації позбавляє суб'єкта підприємницької діяльності статусу юридичної особи і є підставою для виключення його з Єдиного державного реєстру підприємств та організацій України. Тепер можна сказати, що перебування в Реєстрі суб'єктів підприємницької діяльності є ознакою правосуб'єктності юридичної особи.

Однак новітні положення зумовили виникнення інших колізій в прazosастосовчій діяльності.

Порівнюємо спеціальне законодавство, яке регламентує ліквідацію юридичних осіб, з загальними умовами здійснення підприємництва.

Підставами примусової ліквідації підприємств виступають:

- визнання його банкрутом;

- якщо прийнято рішення про заборону діяльності підприємства через невиконання умов, встановлених законодавством, і в передбачений рішенням строк не забезпечено додержання цих умов або не змінено вид діяльності;

- якщо рішенням суду будуть визнані недійсними установчі документи і рішення про створення підприємства;

- на інших підставах, передбачених законодавчими актами України.

До інших підстав, передбачених в законодавчих актах можна віднести підстави примусової ліквідації господарських товариств:

- за поданням органів, що контролюють діяльність товариства, у разі систематичного або грубого порушення ним законодавства;

- на підставі рішення арбітражного суду в порядку, встановленому Законом України «Про банкрутство» [5].

Обставинами, з якими Положення пов'язує прийняття арбітражним судом рішення про скасування державної реєстрації юридичної особи, визначено:

- визнання недійсними або такими, що суперечать законодавству установчих документів;
- провадження діяльності, що суперечить установчим документам та законодавству;
- несвочасне повідомлення суб'єктом підприємницької діяльності про зміну його назви, організаційної форми, форми власності та місцезнаходження;
- визнання суб'єкта підприємницької діяльності банкрутом (у випадках, передбачених законодавством);
- неподання протягом року до органів податкової служби податкових декларацій, документів бухгалтерської звітності згідно із законодавством (п.33 Положення).

Можна побачити, що підстави ліквідації юридичної особи не завжди збігаються з обставинами, з якими пов'язується скасування державної реєстрації юридичної особи. Але проведення ліквідації перед скасуванням державної реєстрації за новим Положенням обов'язкове, адже остання можлива лише після проведення ліквідаційною комісією заходів щодо ліквідації суб'єкта підприємницької діяльності і подання до органу державної реєстрації документів, що підтверджують її закінчення (п.34 Положення)

Примусова ліквідація можлива лише на підставах, які визначені в законодавчих актах, в іншому випадку це буде неправомірною дією по відношенню до суб'єктів права.

На практиці арбітражні суди разом в рішенні про скасування державної реєстрації зазначають про ліквідацію на тій же підставі. Але, якщо в більшості підстав скасування державної реєстрації можна знайти спільні риси із умовами, за яких приймається рішення про примусову ліквідацію, то в деяких випадках це неможливо. Наприклад, несвочасне повідомлення суб'єктом підприємницької діяльності про зміну його назви, організаційної форми, форми власності та місцезнаходження не можна вважати ані систематичним, ані грубим порушенням законодавства. В тих же випадках, коли обставини співпадають, то незрозуміло навіщо вирішувати питання скасування державної реєстрації, якщо воно виступає суто формальним наслідком проведення ліквідації.

Наявність проблем свідчить про необхідність доопрацювання нормативних актів. Особливої уваги законодавця потребує й визначення вичерпного кола підстав ліквідації юридичних осіб. На нашу думку, тут неприпустиме розширювальне тлумачення.

Відтак, можемо стверджувати: обставини, що зараз виступають підставами скасування державної реєстрації в судовому порядку, в законодавстві слід зазначити як підстави примусової ліквідації юридичної особи – суб'єкта підприємницької діяльності. Бажано, щоб арбітражні суди, приймаючи рішення про ліквідацію юридичних осіб, визначали порядок та строки її проведення, а також здійснювали контроль за її проведенням.

Список літератури:

1. Г.В.Кашанина. Корпоративное право. М., 1999. 2. Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 29 квітня 1994 р. №276 // Зібрання Постанов

ТОВАРНА БІРЖА В СИСТЕМІ ОПТОВОГО РИНКУ

Товарна біржа є однією з головних складових частин ринкової економіки, без розвитку та удосконалення якої навряд чи можна говорити про повноцінний розвиток ринку в нашій країні. Біржі мають сильний вплив на економіку країни, але усі зміни, які відбуваються в політичному або економічному курсі країни, відображаються на стані справ на біржі.

Наша економіка вже дозріла для інтеграції у світову біржову торгівлю і для розвитку ринкових механізмів в межах країни. Засоби та енергія для цього є, залишається тільки перевести все це з сфери потенційно можливого в сферу реально здійсненого. Ефективне функціонування сучасного ринку знаходиться в прямій залежності від постійно відтвореного ринкового середовища. Важливим його елементом є ринкова інфраструктура, що становить собою систему підприємств та організацій, що забезпечують рух товарів, послуг, грошей, цінних паперів, робочої сили. До таких установ належить товарна і фондова біржа. Це постійно діючий ринок масових взаємозамінних товарів (цінних паперів, перевезень), котрий передбачає свободу товарного виробництва, конкуренції і цін.

У класичному розумінні біржа – це місце, де постійно у один і той же час проводяться торги по визначених товарах, а також об'єднання торговців та біржових посередників, які разом несуть витрати по організації торгів, встановлюють правила торгівлі, визначають санкції за їх порушення; абсолютна більшість бірж – це не прибуткові організації, члени біржі отримують прибуток не від її функціонування, а від своєї участі в торгах. Біржова торгівля організовується торговельниками для полегшення процесу торгівлі, для вироблення більш ефективного механізму і в результаті, хеджування (страхування від несприятливого змінювання цін).

Біржа виникла в XIII-XV ст. у Північній Італії, але широке застосування в діловому світі одержала в XVI ст. в Антверпені, Ліоні і Тулузі, потім у Лондоні і Гамбурзі. З XVII ст. біржі вже діяли в багатьох торгових містах європейських держав. Під біржами розумілися будинки, де збираються ділові люди і причетні до торгівлі особи для ведення переговорів та укладення оптових торгових угод відповідно до встановлених правил. Перші біржі були лише товарні, значення яких полягало в тому, що вони замінили купівлю-продаж наявним товаром із рук у руки на купівлю за зразками через біржових посередників.

Перша російська біржа була відкрита в Санкт-Петербурзі в 1724 р., але помітний розвиток біржового руху в Росії відбувся в 30-40-х рр. минулого сторіччя, коли ріст фабрично-заводських і кустарних підприємств стимулював розширення торгово-ринкових відносин. Основним періодом утвердження біржової діяльності в Росії були 60-70-ті роки, що безпосередньо було пов'язано з економічним підйомом в країні в зв'язку з реформами 1861 р., коли біржі виникли практично у всіх значних містах Росії.